

Exposició *Com dissenyar una revolució: La via xilena al disseny*. Barcelona. Museu Disseny Hub Barcelona, del 7 de setembre de 2023 fins al 28 de gener de 2024.

Arran dels 50 anys de la Unitat Popular xilena (1970-1973), Eden Medina, Pedro Ignacio Alonso i Hugo Palmarola van plantejar al Centre cultural de la Casa de la Moneda de Santiago de Xile organitzar una exposició que tractés sobre el disseny en aquella època i la seva vinculació amb el projecte d'una revolució socialista per la via democràtica. L'exposició estigué oberta del 7 de setembre de 2023 fins el 28 de gener de 2024. Sembla que la visitaren persones pertanyents a "El Canòdrom – Ateneu d'Innovació Digital i Democràtica", entitat promoguda per l'Ajuntament de Barcelona, que han fet possible que l'exposició es vegi a Barcelona.

Portada de l'exposició. Fotografia de Pilar Blesa

L'objectiu de l'exposició és explicar que la Unitat Popular xilena es proposava construir una societat igualitària i democràtica i explicar

com van avançar en alguns aspectes, situats pels comissaris en el camp del disseny, que caldrà entendre tant en sentit estricte (imatges, productes) com en sentit ampli (un projecte de transformació).

Abans de comentar l'exposició, diguem alguna de les persones que l'han concebuda. Eden Medina és una historiadora de la tècnica que, després de graduar-se com enginyera elèctrica la Universitat de Princeton, llegí la tesi en Història i Estudis Socials al Massachusetts Institute of Technology (MIT) sobre el projecte cibernètic que portà endavant el govern de la Unitat Popular per racionalitzar i coordinar les empreses de l'Estat, llavors un 60 % de l'economia xilena. La seva tesi donà lloc al llibre titulat: *Cybernetic Revolutionaries: Technology and Politics in Allende's Chile* (MIT Press, 2011), un llibre que aparegué en castellà el 2013, en xinès el 2020, en japonès el 2022, i en polonès el 2024. El llibre va rebre nombroses distincions.

Pedro Ignacio Alonso és arquitecte, i Hugo Palmarola, dissenyador, tots dos pertanyents a l'Escola d'Arquitectura i la de Disseny, respectivament, de la Pontificia Universidad Católica de Chile. Tots dos van participar en el disseny del pavelló de Xile a la 14a Biennal de Venècia de 2024. Hem de tenir present que, a partir de 1968, el disseny xilè va rebre una forta empremta de l'estada allà del dissenyador alemany Gui Bonsiepe, que treballà al país durant l'etapa de la Unitat Popular.

L'exposició està dividida en set àmbits: 1) com administrar una economia, 2) com cridar a l'acció col·lectiva, 3) com promoure la música popular, 4) com nodrir la infància, 5) com reduir la dependència tecnològica, 6) com construir una societat lectora, i 7) com fomentar la coexistència pacífica.

El primer àmbit, com administrar una economia, ocupa el centre de la gran sala de l'exposició. Consisteix en la reproducció de la sala de comandament que Gui Bonsiepe i els seus col·legues van dissenyar per gestionar la xarxa cibernètica en marc del projecte que s'anomenà Cybersyn, és a dir, sinèrgia cibernètica. La sala té un aire futurista, tot i que data de 1972! De fet són set butaques que es poden girar, amb uns braços amb comandaments a les pantalles on apareixien les dades econòmiques gairebé en temps real. Estava pensada per disposar al mateix temps d'un clima de treball i de relaxació entre representants del govern, del món empresarial i dels sindicats. La idea d'un sistema cibernètic de control de la indústria provenia del britànic Stafford Beer, professor de Manchester, que havia teoritzat sobre aquesta qüestió i que, gràcies al govern de la Unitat Popular, tingué l'oportunitat de posar-ho en pràctica, dirigint un equip d'enginyers i dissenyadors xilens. Un vídeo de 1974 produït per la Universitat de Manchester ens dona la possibilitat de veure i conèixer de primera mà el projecte de Beer que el cop d'estat de setembre de 1973 va avortar.

Com hem senyalat, a més del disseny d'una economia racionalitzada, la Unitat Popular va fer us del disseny per estimular el moviment dels treballadors, donar suport a la música popular de grups tan destacats com Quilapayún o Inti-Illimani o artistes com Violeta Parra i Víctor Jara amb l'edició de discos (en una discogràfica de l'Estat), la fabricació a bon preu

Reconstrucció de la sala de comandament. Fotografia de Pilar Blesa.

de toca-discos, etc. D'altra banda, la Unitat Popular va potenciar programes per combatre la desnutrició infantil (iniciats per governs anteriors), incloent el disseny de dispensadors de llet en pols, però també mobiliari per a infants; la Unitat Popular va impulsar el disseny industrial d'elements per a l'agricultura, la metal·lúrgia (per exemple, disseny d'un cotxe utilitari) i electrodomèstics (televisors a bon preu), entre d'altres. La Unitat Popular va crear una editorial de l'Estat que va publicar llibres i revistes en un ampli ventall de temàtiques per impulsar la lectura a tots els nivells: van produir més llibres que no pas habitants de Xile! El 1975 estava previst que Xile organitzés uns Jocs Panamericans. Els dissenyadors van preparar una nova senyalística per facilitar l'esdeveniment que, finalment, no es va produir.

En tots els àmbits de l'exposició veiem el treball, entre d'altres, dels dissenyadors Vicente i Antonio Larrea, Luis Albornoz, Ximena del Campo, Waldo González, Mario Quiroz i el Taller Gráfico de la Universidad Técnica del Estado (UTE), amb estils contrastats, però amb una gran força de comunicació i d'utilitat.¹

1. Existeix un catàleg: Palmarola, Hugo; Medina, Eden; Alonso, Pedro (eds.) (2024), *How to Design a Revolution: The Chilean Road to Design*. Zúric: Lars Müller Publishers.

La presència a Barcelona d'Eden Medina ens permeté sentir una conferència seva el dia 31 de juny a l'Institut d'Estudis Catalans, amb el patrocini conjunt de la Secció de Ciències i Tecnologia i la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, que comptà amb el suport de l' Associació catalana d'estudis de la ciència i la tecnologia, STS-CAT. Eden explicà la seva recerca i, per descomptat, l'experiència d'haver organitzat l'exposició, que de fet es va inaugurar a l'endemà, el dia 1 de juliol. Eden és actualment catedràtica i directora del Programa en Ciència, Tecnologia i Societat de l'MIT. La seva recerca està centrada en posar de relleu les interconnexions entre la tècnica, la societat i la política. El període de la Unitat Popular ofereix, com hem vist, un exemple de l'intent de fer una revolució socialista per una via democràtica. La tecnologia hi participà de diferents maneres, tot i que el projecte Cybersyn destaca pel fet d'haver-se avançat en dècades a la història (o d'haver-ho pretès). Senyalem que només disposaren d'un sol ordinador i que hagueren d'"inventar" sistemes de transmissió de dades simples, però imaginatius.

L'assistència a la conferència de la nostra companya Eden Medina fou notable (unes 25 persones), però l'acte d'inauguració de l'exposició, amb la presència dels tres comissaris, omplí de gom a gom el gran espai del Museu on es portà a terme (amb centenars de persones). Per tot això, la visita a l'exposició és molt recomanable, i llegir els treballs d'Eden Medina no ho és menys.

Els comissaris s'adreçaren del públic assistent a la inauguració l'1 de juliol de 2025. Fotografia ARR.

Antoni Roca Rosell

Centre de Recerca per a la Història de la Tècnica "Francesc Santponç i Roca"

ETSEIB, UPC

ORCID: 0000-0003-1374-8432